

DIMENSIUNEA DE GEN A FAMILIEI

Mariana BOTEZATU

Catedra Științe ale Educației

One of the basic functions of family is socialization. Under this context special attention should be paid to youth preparing for family life, future functional role, motivation for responsible parentality.

Una dintre funcțiile de bază ale familiei este funcția de socializare. Socializarea este un proces de transmitere–asimilare a atitudinilor, valorilor, concepțiilor sau modelelor de comportare specifice unui grup în vederea formării, adaptării și integrării sociale a unei persoane [7].

Conform acestei definiții preluate din *Dicționarul de sociologie*, C.Zamfir și L.Vlăsceanu susțin că părinții au rolul de a oferi copilului șansa formării sale sociale, dobândirii echilibrului emoțional, integrării sale în viața socială. În același timp, nu trebuie ignorat faptul că părinții exercită influențe educaționale asupra copiilor prin două modalități:

- 1) în mod direct, prin acțiuni mai mult sau mai puțin organizate și dirijate, utilizând o serie de metode și tehnici educative;
- 2) în mod indirect, prin metodele de conduită oferite, precum și prin climatul psihosocial existent în grupul familial.

În cadrul funcției de socializare, I.Mitrofan și C.Ciupercă propun delimitarea următoarelor subfuncții [3, p.173-174]:

1. *Integral-formativă*. Mai ales în fazele de început ale ontogenezei, copiii primesc răspuns la o întreagă avalanșă de întrebări, fiind recunoscută curiozitatea vie și setea lor de cunoaștere. Tot în cadrul familiei copiii primesc o amplă informație în legătură cu utilizarea diferitelor obiecte, unelte etc., formându-și o serie de deprinderi, priceperi și chiar aptitudini. Modalitățile de comunicare și posibilitățile intelectuale și afective sunt determinate în mare măsură de influențele exercitate de părinți.

2. *Psihomorală*. Pentru îndeplinirea eficientă a acestei subfuncții, o mare importanță o prezintă modelele de conduită oferite de părinți pe care copiii le preiau prin imitație și învățare, precum și climatul educativ în care se exercită influențele educaționale. Părinții între care există frecvente relații conflictuale sau care manifestă atitudini egoiste, oricât vor încerca să contureze la copiii lor modele comportamentale pozitive, nu vor putea să obțină rezultatele scontate.

3. *Social-integrativă*. Nivelul de adaptare și integrare este direct dependent de „achizițiile” realizate în cadrul grupului familial de apartenență. Astfel, modul de abordare interpersonal, modul de raportare la diferite norme și valori sociale, modul de implicare în viața și activitatea grupală pot fi mult influențate de modelele educaționale parentale.

4. *Cultural-formativă*. Constă în formarea și cultivarea „apetitelui” cultural-spiritual, a atitudinilor și sentimentelor estetice, a spiritului critic în receptarea unor produse artistice, în dezvoltarea unor capacități creatoare, în cultivarea atitudinilor și simțămintelor religioase etc.

Funcția de socializare a fost afectată și ea de mutațiile lumii contemporane. Sistemul școlar a înlocuit, în mare măsură, procesul instructiv–educativ al familiei, înlocuire datorată atât unor cauze subiective, cât și obiective. În acest context, putem aminti faptul că părinții nu mai pot asigura transmiterea de cunoștințe copiilor lor, nu le mai pot satisface nevoia de instrucție la standardul exigențelor actuale.

În altă ordine de idei, lucrând în afara familiei, părinții sunt mai puțin timp împreună cu copiii, care frecventează – de la cele mai fragede vârste – instituțiile specializate (creșe, grădinițe etc.). Astfel, ei nu numai că nu dispun de timpul necesar realizării unei școlarizări firești, dar, de multe ori, nici nu au conștiința necesității acțiunilor educative [6].

Din această perspectivă, se pot contura trei tipuri de familii [3, p.175]:

1. *Familii înalt educogene* care sprijină educarea copiilor și realizează o legătură strânsă cu școala pentru a asigura controlul activităților din această sferă.

2. *Familii satisfăcător educogene* care asigură copiilor condiții de educație familială, dar nu organizează și controlează sistematic activitatea în această direcție.

3. *Familii slab educogene*, caracterizate prin lipsa educației familiale și a controlului parental.

În același timp, cea mai mare greșeală rămâne cea a considerării copilului drept ființă pasivă, socializabilă după voia cuiva, ignorându-se faptul că el este un subiect care gândește și acționează, care intervine constant și direct în procesul propriei sale dezvoltări.

O altă greșeală este ignorarea procesului continuu al socializării: că acesta se manifestă pe tot parcursul vieții individului, părinții fiind ei înșiși supuși influențelor socializatoare, dincolo de influențele pe care le exercită asupra copiilor lor.

Problema familiei și rolului ei în formarea tinerei generații este o temă explorată destul de mult. Există numeroase lucrări care abordează subiectul dat din perspectiva aspectelor sale psihologice și pedagogice, istorice și sociologice. Dar mai continuă discuțiile savanților, pedagogilor, părinților și altor persoane interesate ținând cont de realitățile și schimbările sociale [2, p.44-46].

În ceea ce privește educația familială în societățile contemporane dezvoltate, întâlnim două teze opuse. Unii afirmă că nu mai există educație realizată în sânul familiei, fie pentru că aceasta a fost deposedată de privilegiul de a educa sub presiunea factorilor exteriori, fie pentru că ea însăși s-a eschivat de la responsabilitățile sale (lucru care astăzi este frecvent întâlnit și în societatea noastră). Alții, dimpotrivă, susțin că importanța educației familiale – care se exercită mai ales înainte de naștere și în primii ani de viață ai copilului – este atât de covârșitoare, încât dă naștere unui fel de determinism al traiectoriei viitoare [5].

La acest capitol putem constata studii și informații insuficiente asupra “rolurilor funcționale” ale mamei și tatălui în familie. Rolurile mamei și tatălui în calitate de agenți ai educației familiale și astăzi generează discuții deloc simple, fiind dominate de o multitudine de stereotipuri.

Unul dintre cele mai puternice stereotipuri de gen se referă la responsabilitățile pentru copii, conform căruia sarcina creșterii și educației copiilor revine în mod natural mamei. Rolul educativ al mamei a constituit multă vreme tema privilegiată a studiilor asupra dezvoltării și integrării sociale a copilului. În interpretarea sa, figura maternă a parcurs un drum controversat: de la apologie la blamare și invers. Astfel, în anii 1950-1960, cercetătorii americani au propus modelul familiei nucleare structurate pe axa instrumental (masculin) /expresiv (feminin) [5]. Cu alte cuvinte, s-a ajuns la o segregare netă a rolurilor: bărbatului îi revine activitatea profesională în afara familiei, asigurarea materială a familiei sau așa-numitul rol productiv, în timp ce femeii îi reveneau activitățile domestice și educarea copiilor sau așa-numitul rol reproductiv. Maternitatea a fost transformată în cult, femeia-mamă glorificată. Cercetătorii europeni (H.Desmet, J.-P.Pourtois ș.a.) au urmat același model, continuând definirea mediului educativ familial prin indicatori materni (prin atitudinile educative ale mamei, trăsăturile ei de personalitate etc.). Unele studii în cauză și-au construit argumentările pe teoria conform căreia sentimentul matern, spre deosebire de cel patern, are un fundament natural-biologic. Autorii interpretau maternitatea ca maternitate-feminitate, respectiv ca expresie a capacității naturale și general-feminine de a iubi, de dăruire de sine, generozitate etc.

O poziție absolut diferită față de subiectul în cauză au avut-o cercetătorii Caplan, Hall și McCarquodale (1985), care au ajuns la imaginea mamei culpabile de tulburările psihice și comportamentale ale copilului. Un loc aparte la acest capitol revine literaturii feministe. Unele autoare: M.O’Brein, S.Feristone, C. Belphy și altele, propun tratarea maternității drept o formă de sclavie a femeii – produs al unor raporturi inegale și inechitabile între genurile umane, indicând la fel că ea contribuie la interpretarea femeii ca o ființă slabă, neputincioasă, dependentă de soț. Cele mai radicale considerau că familia și maternitatea sunt izvoarele de bază ale patriarhatului, care pot fi depășite numai prin intermediul noilor tehnologii reproductive, contraceptivelor și evoluției sistemului de educație [8, 9, 10].

Aceste poziții teoretice și ideologice diferite atestă o lacună serioasă în analiza familiei în calitate de sistem unitar, unitate educațională. În mod insistent se propune necesitatea studierii implicării tatălui în procesul educațional, rolul lui de agent al educației. Abia în anii ‘70 specialiștii au început în mod serios să abordeze această temă. O parte dintre specialiști au încercat fie să confirme, fie să infirme existența complexului Oedip în modelele culturale ale diferitelor popoare. Puține studii au avut ca obiect raporturile educative ale tatălui cu copilul. Dupuis trata paternitatea drept una dintre achizițiile protoistoriei, „a cărei origine a devenit apoi atât de confuză, încât s-a putut crede că este înrădăcinată în conștiința umană dintr-un trecut imemorabil” [5]. Imaginea tatălui a fost relativ mai stabilă decât cea a mamei. Modelul tatălui autoritar impus de tradiție a avut o durată istorică mai lungă. Unii autori afirmă că începând cu sec.XIX autoritatea paternă începe să slăbească, cel puțin în clasele mijlocii și populare.

Astăzi unii cercetători consideră că modelul tatălui autoritar nu mai corespunde realității, iar teza legăturii slabe între copil și tată poate fi abandonată. În același timp, mai multe autoare propun a începe mișcarea pentru emanciparea bărbaților și eliberarea societății de ideea superiorității bărbătești, de privilegiile nemeritate, inclusiv în familie, care subminează spiritualitatea și profesionalismul lor [11]. Astfel, N.Șvedova menționează influența negativă a stereotipurilor de gen, când bărbăția este confundată cu agresivitatea, grosolănia, duritatea. Aceste calități se formează și ca rezultat al rănilor sufletești avute în copilărie (pornind chiar din familie), viciilor sociale și reprezentărilor deformate despre bărbăția adevărată. Dar agresivitatea este propusă drept o calitate ce caracterizează genul masculin, transformând-o în ideal social pentru bărbați, iar femeilor li se propune drept criteriu pentru aprecierea personalității bărbaților.

În acest context de idei, se impune necesitatea de a studia problema menționată ținând cont de condițiile istorice, socioculturale. Astfel, în Occident, unde parteneriatul între femei și bărbați (inclusiv în viața de familie) devine o normă a vieții, discuțiile despre importanța rolului tatălui în educația copilului și-au pierdut actualitatea. Se schimbă în plan pozitiv și imaginea bărbatului. În multe țări asistența tatei la naștere, participarea tatălui la îngrijirea nou-născutului, creșterea și educarea copiilor împreună cu mama, implicarea în lucrul casnic – toate acestea sunt privite ca absolut necesar și prezintă o condiție a coeziunii și armoniei familiale.

Desigur, exemple similare atestăm și în Moldova. În același timp, nu pot fi trecute cu vederea faptul că la etapa actuală institutul familiei în Republica Moldova se află într-un proces de transformări sociale complicate. Dezvoltarea familiei este afectată de existența unor probleme de ordin politic, socioeconomic și moral. În primul rând, este vorba despre criza socioeconomică, creșterea nivelului de sărăcie al populației, creșterea șomajului și a exodului populației apte de muncă peste hotare, la fel, lipsa politicilor adresate dezvoltării institutului familiei, în special a familiilor tinere.

Trecerea de la tradiționalism la modernism pe alocuri se face cu pași rapizi: dintr-o extremă în alta (de ex., avansarea libertinajului sexual al tinerilor, creșterea numărului copiilor născuți în afara căsătoriei, creșterea numărului adepților concubinajului etc.); pe de altă parte, se simte o confruntare dintre tradiții și ideile moderne: transformările rolurilor de gen în familie etc. Are loc o reevaluare a rolurilor tradiționale a femeii și bărbatului în familie, a responsabilităților acestora, a normelor de conviețuire și funcțiilor realizate, a relațiilor părinți–copii [4, p.448].

Destul de elocvente în acest sens sunt rezultatele studiului „Barometru de gen” [1, p.17-18], care denotă atitudini și poziții destul de controversate.

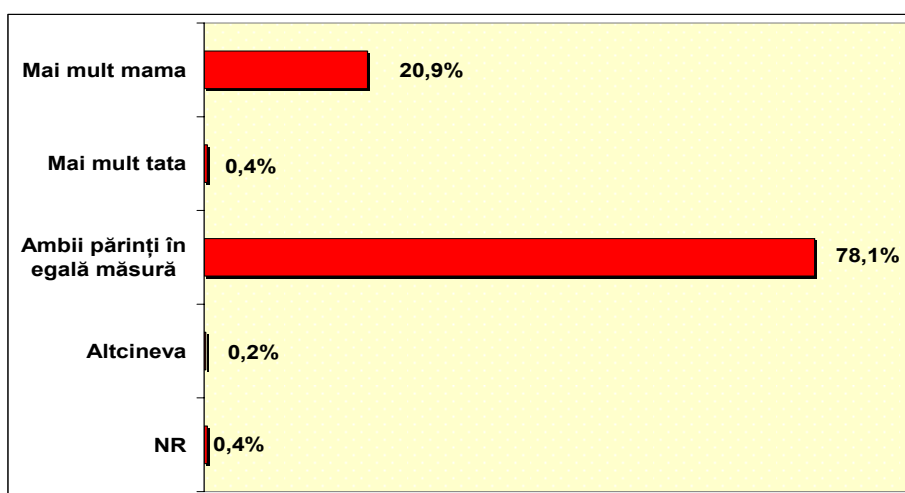
Astfel, în linii generale, rezultatele sondajului confirmă prezența continuă a modelului patriarhal în societatea moldovenească, potrivit căruia principala responsabilitate a femeii este de a avea grijă de familie și gospodărie. Majoritatea respondenților, atât bărbați, cât și femei, sunt de acord cu astfel de afirmații cum ar fi: *responsabilitatea bărbatului este de a aduce bani în casă, iar a femeii de a avea grijă de familie și gospodărie* (64,6%); *un loc de lucru e bine, însă ceea ce își doresc femeile, cu adevărat, este o casă și copii* (63,1%); *un copil de vârstă preșcolară are de suferit dacă mama lui lucrează* (62,8%); *viața de familie are de suferit dacă femeia lucrează ziua de muncă deplină* (61,6%); *nu este bine dacă bărbatul stă acasă și are grijă de copii, iar femeia lucrează* (55,8%). Pe de altă parte, constatăm faptul că nivelul/condițiile de trai din Moldova determină necesitatea implicării femeilor în activitatea de muncă pentru a contribui la bunăstarea familiei, lucru afirmat de marea majoritate a respondenților (79,1%), potrivit cărora *în prezent cele mai multe femei sunt nevoite să lucreze pentru a sprijini material familiile lor*.

Un alt aspect studiat a vizat abordarea problemei responsabilităților casnice și atitudinea față de aceste responsabilități. În acest sens, rezultatele obținute evidențiază clar poziția de superioritate a bărbatului față de femei în cazul responsabilităților casnice. Astfel, femeile în cele mai multe cazuri sunt responsabile atât de *bucătărie, curățenie în casă, spălarea rufelor și veselei*, cât și de *educația și grija zilnică de copii* (și aceasta în pofida faptului că 3/4 din respondenți bărbați și femei susțin ideea potrivit căreia *creșterea copiilor este responsabilitatea ambilor parteneri în egală măsură*) (Histograma 1). Spre deosebire de femei, bărbații sunt responsabili mai mult doar de problemele legate de *reparații ale instalațiilor din casă* (robinet, priză etc.) și mai puțin *grija de gospodărie în afara casei* (animale, păsări etc.), unde cota de participare a femeilor este, de asemenea, destul de mare. Deși femeile au un șir de responsabilități casnice, după cum a fost descris, acestea sunt responsabile să facă și *cumpărăturile zilnice pentru gospodărie* (conform afirmațiilor a 48% din respondenți) (tab.1).

În contextul situației prezentate mai sus, autorii studiului atrag atenția asupra faptului că deși circa jumătate din respondenți susțin că *muncile casnice sunt egale cu orișicare alt tip de muncă remunerat/plătit*, o parte considerabilă (fiecare al treilea) este de părere opusă. Ceea ce este mai important e faptul că părerea opusă persistă în proporție egală atât în cazul bărbaților, cât și a femeilor.

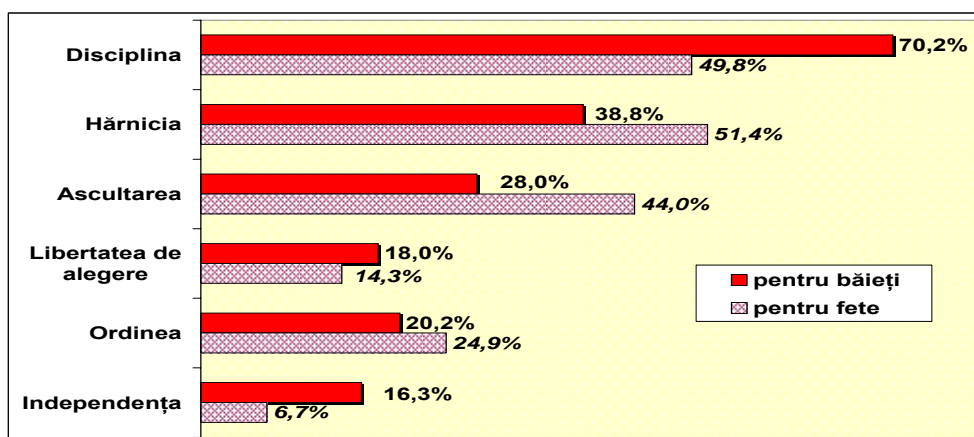
Tabelul 1

De obicei, cine face următoarele activități în gospodăria dvs.:	1. Mai des femeile 2. Mai des bărbații 3. Femeile și bărbații în egală măsură			Plătim pe cineva	NC*	NȘ/ NR
1. Are grijă de gospodărie (animale, păsări)	21,8%	30,1%	20,3%	4%	25,1%	2,4%
2. Repară instalațiile din casă (robinet, priză etc.)	10,1%	68,9%	7,6%	10,3%		3,1%
3. Pregătește mâncarea	81,1%	6,7%	10,8%	0,4%		1,0%
4. Face curat în casă	79,4%	6,0%	13,4%	0,4%		0,8%
5. Spală/calcă hainele	86,3%	5,3%	7,0%	0,5%		0,9%
6. Spală vasele	80,6%	5,6%	12,4%	0,3%		1,1%
7. Are grijă zilnic de copil / copii	37,5%	2,3%	21,5%	3%	37,0%	1,3%
8. Supraveghează lecțiile și timpul liber al copiilor	35,4%	3,5%	21,1%	3%	37,0%	2,6%
9. Merge cu copiii la doctor	37,4%	3,1%	20,1%	3%	37,0%	2,1%



Histograma 1. Cine ar trebui să se ocupe în familie de creșterea copiilor?

O concluzie importantă a studiului respectiv, care confirmă cadrul teoretic, constă în *faptul că băieții și fetele sunt educați diferit în societatea noastră*. Astfel, dacă în cazul educării băieților majoritatea respondenților se axează pe *disciplină*, atunci în cazul educării fetelor principiile de bază sunt *hărnicia, disciplina și ascultarea* (Histograma 2).



Histograma 2. Care sunt cele mai importante lucruri în educația băieților /fetelor?

În acest context, o atenție deosebită trebuie acordată pregătirii tinerilor pentru viața de familie, pentru rolurile funcționale în cadrul viitorului cuplu, motivației lor pentru parentalitate responsabilă.

Referințe:

1. Barometru de gen. Rezultate și studii în baza sondajului de opinie. - Chișinău: Arc, 2006.
2. Bodrug-Lungu V. Rolul familiei în educația copiilor // Revista Didactica Pro... - Chișinău. - 2001. - Nr.4(8). - P.44-46.
3. Mitrofan I., Ciupercă C. Incursiune în psihosociologia și psihosexologia familiei. - București: Edit Press „MIGAELA”, 1998.
4. Papuc B., Bodrug-Lungu V. Familia în contextul transformărilor contemporane // Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova / col.red. G.Rusnac. - Ch.: CEP USM, 2006.
5. Stănciulescu E. Sociologia educației familiale. - Iași: Polirom, 1977.
6. Voinea M. Sociologia familiei. - București: T.U.B., 1993.
7. Zamfir C., Vlăsceanu L. Dicționar de sociologie. - București: Ed. Babel, 1993.
8. Современная женщина: проблема социализации. Материалы к образовательным программам / Отв. ред. Малевич Е.Ф. - Самара, 1997.
9. Семья, гендер, культура // Материалы межд. конференции. - Москва, 1997.
10. Тартаковская И. Н. Социология пола и семьи. - Самара, 1997.
11. Шведова Н. Просто о сложном: гендерное просвещение. - Москва: Антиква, 2002.

Prezentat la 07.05.2007